MATTHIEU GALEY

MÝTUS MARKÝZE DE SADE

Markýz de Sade (viz Světová literatura č. 4/1966) je autor, jehož pověst zdaleka překonává čtenářskou znalost jeho díla. Francouzští nakladatelé začínají systematicky vydávat v seriózně komentovaných vydáních jeho spisy, čímž reagují na zájem, který v posledních desetiletích neobyčejně vzrostl. *La Revue de Paris* uveřejňuje ve svém únorovém čísle studii Matthieu Galeyho, pojatou jako předmluvu pro nové vydání *Filosofie v budoáru*, která se snaží vysledovat dobrodružné osudy Sadova díla v naší době.

ZDÁ SE, že kult markýze de Sade je záležitostí velice zdařilou: má své věrné, své svaté, své učení i svou historii. Ten podnik vypadá tak zaběhaně, že někteří lidé se tváří, jako by v tom tušili nějaký podfuk. Kdyby jim jednoho krásného dne někdo oznámil, že markýz de Sade nikdy neexistoval, nedali by snad ani najevo příliš veliké překvapení. Spořádané veřejné mínění těžko snáší vášně, jimž nerozumí. Když nechce vypadat pohoršeně, předstírá nudu, údiv nebo pobavené a povýšenecké pohrdání. Především je třeba zlehčovat síly nepřítele, posuzovat ho s úsměvem, připomínat absurditu a přehnanou zálibu v originalitě: musí se mluvit o dětinskosti. Zkrátka a dobře, popírat nebezpečí. Bezděčně obranný postoj je velice nešikovný. Proč se neodvážit přímého útoku na učení, které by se při bližším ohledání ukázalo jako poměrně dost křehké? To proto, že jistota a přesvědčivá autorita Sadových vyznavačů a nesporný význam lidí, kteří již přes padesát let hájí „božského markýze", působí i na jejich protivníky. Protože jsou zaskočeni, spokojují se posměchem; je to od nich *faktické* uznání tohoto jevu. Hrají ztracenou partii. To ať si vyřídí se svou malomyslností.

x x x

Když se například v roce 1957 André Breton dovolával v otevřeném dopise spřízněnosti s tak slavnými spisovateli, jako jsou Lamartine, Lautréamont, Baudelaire nebo Barbey d'Aurevilly, neodvážil se nikdo papeži odporovat. Ale... Vezměme posledního z jmenovaných, Barbeyho. Tento údajný předchůdce Sadovy rehabilitace vyjadřuje svůj obdiv prazvláštním způsobem: „Ačkoliv jsou knihy de Sada (v oněch dávných dobách se šlechtický přídomek těšil veliké úctě) nečisté a jazyk, jímž jsou sepsány, je činí ještě nečistšími, přesto nespočívá jejich zločinnost a jejich nebezpečí ani tak v odporných výjevech jako v odporných sofismatech, které tyto výjevy provázejí." Zahrnovat autora *Ďábelských novel* — jen s odvoláním na tento název — mezi zastánce nového kultu je snad poněkud svévolné. Baudelaire, ačkoliv napsal *Květy zla*, není o nic vlídnější, když spojuje Sada s Tiberiem „rohy všech nečistých ďáblů". A což lze opravdu začlenit do této skupiny elegického Lamartina? Proč, když už jsme se do toho dali, ne také Marcelinu Desbordes-Valmorovou nebo Sullyho Prudhomma? Rozhodně by s mnohem větší pravděpodobností měl být mezi lidmi, které mohl Sade ovlivnit, Lautréamont. Víme však něco o jeho názorech.

Přiznejme si, že údobí Ludvíka Filipa v 19. století vyhlašovalo k autorovi *Justiny* ctnostný odpor, který byl možná pokrytecký, nicméně byl zřetelně dáván najevo. Podívejme se například na kritika Julese Janina, který hovořil o „tom odporném ničemovi, jehož čtenáři se rekrutují v blázincích a na galejích..." Cayenne a Sainte-Anne pohroužené do četby „božského", to byl nápad! V nejlepším případě by se z něho byl mohl radovat Vautrin, ale už nikdo další, a to je bohužel románový hrdina. Taine, který se nikdy neodpoutal od university, viděl v Sadovi „profesora zločinu" a obávaný Pierre Larousse shrnul dost výstižně mínění svých současníků v článku, který ve svém *Slovníku* věnuje Sadovi: „Francouzský spisovatel, který pod jménem markýz de Sade získal hanebnou slávu... díky obludně obscénním románům." Velkoryse dodal: „Tento člověk zůstane provždy jako typ svého druhu..." Ale jakého druhu!

Na druhé straně nebývají jmenováni méně bázliví spisovatelé, kteří dovedli vytušit Sadův význam. Patrně jsou pokládáni za příliš pravicové. Mám především na mysli Sainte-Beuva, opatrného Sainte-Beuva, který se odvážil napsat, že „Byron a Sade byli možná největšími inspirátory našich modernistů". Pokud jde o ty naše, mýlil se jen z poloviny. Máme-li však být spravedliví, musíme upřesnit, že tento odvážlivec nešel ve své opovážlivosti tak daleko, aby Sadovi věnoval jeden ze svých *Pondělků*. Čtenáři *Constitutionnelu* by byli odřekli předplatné. Raději je bavil bez rizika neznámými memorialisty nebo zapomenutými drobnými mistry.

Ze všech romanopisců oné doby byl nejnadšenější Gustave Flaubert — v soukromí. Nebylo by se mu zamlouvalo, kdyby ho někdo veřejně pokládal za Sadova žáka; to

by mu bylo mohlo uškodit v jeho pletkách se spravedlností. Edmond de Goncourt však mnohokrát vyprávi, že Flaubert o Sadovi hovořil, že ho Sade „strašil". Stopy tohoto „strašení" najdeme v *Korespondenci*. „Přečti si markýze de Sade," píše svému příteli Chevalierovi, „a přečti ho až do poslední stránky posledního svazku. Doplníš si tím svá studia o morálce a získáš báječné postřehy o filosofii dějin." Toto svědectví je o to zajímavější, že je zcela v duchu (budoucím) našich komentátorů (dnešních) a že přesahuje erotismus, pouze jeden z prvků mnohem závažnějšího výkladu.

K těmto dvěma hvězdám můžeme připojit skromného Verlaina, který se vydával za „stín markýze de Sade" a nebál se spojit své jméno s touto „špatnou pověstí".

Obecně však platí, že „hloupé 19. století" bylo obzvláště hloupé ve vztahu k Sadovi. Nechť si nikdo nemyslí, že se tehdy Sade nečetl — alespoň ta díla, která byla známá. Sám Janin to přes svůj výpad přiznává a od roku 1834 zdůrazňuje: „Markýz de Sade je všude; je ve všech knihovnách na jistém tajemném regálu, který se vždycky najde. Je to jedna z těch knih, která se obvykle najde za svatým Janem Chrysostomem nebo za Pascalovými *Myšlenkami*. Jen se zeptejte kteréhokoliv odhadce, zda sestavuje mnoho soupisů pozůstalostí, v nichž by se neobjevil markýz de Sade." Trvalo tedy přes sto let, než se dostal Sade ze zadního regálu na přední a než se konečně o něm začalo hovořit jako o spisovateli, a nikoliv jako o „právě tak nevyléčitelném jako nebezpečném bláznovi".

Ať hledáme sebevíc, u Chateaubrianda nenajdeme ani zmínky o Sadovi; Balzac ho téměř neznal a epikurejec Anatole France se k němu chová nenuceně, avšak neoceňuje ho tak, jak si zaslouží. Blíž k nám je velice podivné, že Sade se neobjevuje v *Deníku* Julese Renarda, Kafky či Gida. A navzdory Charlusovi a Jupienovi není o něm ani slova v *Hledání ztraceného času*. Výklad Sadových děl a rozbor jeho „případu" byly tehdy výlučně doménou učenců jako Charles Henry a lékařů jako dr. Ginisty nebo dr. Cabanès, kteří se specializovali na pitvání historických osobností a monster. Literatura stále ještě mlčela, ještě neuznávala tohoto „prostopášníka" jako jednoho ze svých.

Změna postoje vůči Sadovi na počátku tohoto století nebyla způsobena pouze pozvolným osvobozováním intelektuálů z viktoriánské pruderie; toto osvobozování probíhalo ostatně pomalu a pozvolna. Intelektuálové potřebovali alibi, nové zaměření, které by jim umožnilo se vzchopit, aniž se úplně odřekli sami sebe. Toto alibi jim lépe než Nietzsche nabízel Freud. Po *Studiích o sexualitě* přestal být Sade nestoudným autorem, stydlivě ukrývaným v měšťáckém „pekle" mezi Louvetem a Nerciatem: stal se z něho předchůdce nové vědy. Tím, že Freud odkryl — či spíše osvětlil — jisté propasti lidské bytosti, obdařil Sada jakousi hrozivou panenskostí. Sto let byli lidé na falešné stopě, pokládali ho za libertina, zatímco byl moralistou, myslitelem, filosofem, vizionářem, zkrátka jakýmsi géniem.

Přihodilo se rovněž — to bylo jeho štěstí — že jistý Guillaume Apollinaire objevil v Sadovi důl, z něhož lze těžit. Nelze možná plně důvěřovat tomuto profesionálnímu „objevovateli", který se občas těžce mýlil (na to se však zapomíná, protože tak často byl jeho postřeh správný). Ve své slavné předmluvě z roku 1909 prohlásil přece, že „tento člověk, který zřejmě nic neznamenal v 19. století, by mohl snadno dominovat v 20. století." Byl o tom přesvědčen? Víme přece také, že Apollinaire nijak nepohrdal obrovskými fraškami, a pan André Billy, jeho důvěrný přítel, tvrdí „že se hrozně smál, když mluvil o Sadovi". (Ostatně Flaubert také, neboť podle tvrzení Goncourta zvolal: „To je nejzábavnější hloupost, s níž jsem se setkal!") Lze proto pochybovat o vážnosti předmluvitele, který byl schopen z evidentních důvodů pořádně zveličovat. Nezáleží však na skutečné či předpokládané Apollinairově upřímnosti: on uvedl vše do pohybu a závod dosud trvá.

Po Apollinairově smrti následovaly události rychle za sebou, protože oživení zájmu o Sada spadá do doby, kdy se objevili surrealisté, kteří v něm spatřovali jakéhosi čestného anarchistu, předka jim rostlého, nevšedního a rozkošně pohoršlivého. Všichni jsme četli, co si o Sadovi myslel Breton. Vždy trochu pedantský Breton srovnával jeho dílo s díly „jistých gnostiků, karpokratů z druhého století našeho letopočtu, a v menší míře katarů . . .", což mu nijak nebránilo, aby Sada o několik let dříve neoznačil také za vynálezce *černého humoru*. Eluard rovněž obdivoval tohoto „neo-karpokrata", líbilo se mu, že tento aristokrat chtěl „navrátit civilizovanému člověku sílu jeho primitivních instinktů a osvobodit milostnou představivost od jejích objektů". Neváhal udělat z něho básníka: „Dokonalým pesimismem ho obdařil jeho velice chladný rozum. Surrealistická poezie, a poezie vůbec, nikdy ničeho jiného nedosáhla." A rovněž Eluard mimochodem postřehl, že Sade, jako Lautréamont, je „spisovatel bez tváře",*) protože tehdy neexistoval žádný jeho portrét. Jiný surrealista, Man Ray, mu vybudoval pomník svého druhu; Sade vděčí za své rysy těmto pozdním obdivovatelům. Z celé skupiny pouze Malraux — ostatně zcela dočasný společník — zůstal zdrženlivější. Sade pro něho bude provždy „drobným erotickým autorem", ne zcela hodným toho, aby byl srovnáván s Choderlosem de Laclos.

Od té doby se vlna nezastavila. Navázav na Apollinaira a souběžně se surrealisty, pracoval jeden člověk zcela sám ke slávě markýze: byl to Maurice Heine, který mu zasvětil celý život a přivedl se na mizinu, aby ho uvedl ve známost. Před Heinem to byla móda, s ním a po něm se ze Sada stal náročný a výlučný kult.

Většina stoupenců Sadových to popírá, ale lze jen těžko vyvrátit, že „události" let 1939—1945 — a zvláště odhalení obludné nacistické genocidy — dodaly Sadovi chmurné aktuálnosti. Po osvobození jsme zjistili, že skutečnost dokáže v krutosti překonat nejstrašlivější fantazie markýzovy. Zpětným odrazem ho tento důkaz za pomoci koncentračních táborů obdařil hrůznou svatozáří předchůdce.

Právě od roku 1945 se objevilo mnoho studií, které činí ze zámeckého pána na La Coste jakéhosi svatého Donatiena Zla. Hagiografové se množí a vzájemně na sebe navazují. Jmenují se Pierre Klossowski, Maurice Blanchot, Georges Bataille a nesmíme zapomínat na Jeana Paulhana, odedávna oddaného zastánce Sadova. Slavné osoby té doby

*) Nedávno byl objeven portrét namalovaný Jeauratem, znázorňující Sada v patnácti letech.

rovněž připojují svůj hlas: Simone de Beauvoir uděluje Sadovi vysvědčení geniality, Albert Camus zjišťuje, že Sade „ospravedlňuje individuální teror", a Sartre ho také vynáší. Od toho okamžiku, jak řekl Georges Bataille, „pro toho, kdo chce prozkoumat až na dno, co znamená člověk, četba Sada se nejen doporučuje, ale je přímo nezbytná". K těmto svědectvím přistupují hodnocení filosofů, a to nikoliv bezvýznamných, protože Lacan, Barthes i Foucault vítají tuto renesanci, a Gilbert Lély se po Maurici Heinovi ustavuje jako velekněz tohoto náboženství, jehož mesiášem je markýz. Z jeho poselství se ostatně stává evangelium, protože Lély neváhá napsat: „Vše, co nese podpis Sade, je láska."

Znamená to snad, že v posledních dvaceti letech se z autora *Sto dvaceti dnů* stal všeobecně uznávaný klasik, jehož teorie a zásady jsou přednášeny studentům? Již v roce 1889 předvídal Edmund de Goncourt: „Trpělivost! Nepochybuji o tom, že s rozvojem pokroku budeme za padesát let mít Sadovo gymnasium . . ." To byl přílišný optimismus. Oponenti se nevypařili. Nepoužívají však už mlčení, které bylo po více než jedno století tak účinné. Nyní musí sahat k opatřením, aby zastavili epidemii. V roce 1956 pohnala dokonce „konzultativní komise pro rodinu a francouzskou porodnost" nakladatele Jean-Jacquese Pauverta před soud, protože vydal díla „příčící se dobrým mravům".

O deset let později jsme byli svědky toho, jak se jeden poslanec pokoušel zamezit uvedení hry Petera Weise *Marat—Sade*, zřejmě z jediného důvodu, že totiž zneuctěné markýzovo jméno figurovalo v názvu; neboť toto představení, velmi dobře režírované, ale intelektuálně dosti chabé, nijak neuráželo morálku. Byl to případ více méně svévolného směšování erotismu a pornografie. Tito lidé, nesnažící se ospravedlnit své nepřátelství, se řídí běžnými předsudky ignorantů, kteří odsuzují Sada, aniž ho vyslechli a aniž ho četli.

Existují však subtilnější způsoby, jako neutralizovat Sada: stačí označit ho za hodného, pouze poněkud vykolejeného chlapce, za jakéhosi zcela bezvýznamného a spíše uklidňujícího šprýmaře. Jeho potomkyně Marie-Laura, s duchaplností sobě vlastní, ho definovala takto: „Byl to velmi romantický mladý muž. Pak ho přinutili, aby se oženil se ženou, kterou nemiloval. Tím jeho povaha zatrpkla. Stal se z něho sukničkář."

Odtud stačí krok a lze ho vykreslit jako komického autora. Smích je jedním ze způsobů obrany před hrůzou či nebezpečím, a to způsobem dosti účinným. Marcela Aymého Sade „nutí k úsměvu", protože „komickým způsobem zavedl melodrama do erotismu". Ostatně někteří stoupenci Sadovi jako Georges Bataille rovněž prohlašují: „Nic by nebylo tak zcestné jako brát Sada doslova, vážně."

Od komiky lze snadno přejít k hlouposti, jako to udělal Flaubert (zřejmě z nesmělosti), nebo dokonce k neomaleným postojům: „Bylo mi sedmnáct," píše Marcel Aymé, „když jsem prohlásil správci městské knihovny: ‚Rád bych si přečetl díla markýze de Sade.' Správce, který byl mým profesorem v pátém ročníku, téměř ani nezaváhal: ‚Neměl bych ti je půjčit, ale ta díla jsou tak pitomá, že ti je přece jen dám.' "

Nejběžnější postoj pak odmítá uznat Sadovy hodnoty a obviňuje — občas i právem — jeho zastánce ze snobismu, zaujatosti a namyšlené osobitosti.

Pierre-Henri Simon pozvedl hlas proti „rozhodnutí líčit lásku na úrovni její sexuální podmíněnosti. Ten jev se projevuje v některých literárních módách, jako například v hnusném obhajování Sada." Paul Guth rovněž soudí, že „si nezaslouží místo, které mu bylo dáno." (A co když si je vzal?) „Je to mytoman z froté látky." Dochází k závěru, že jeho „největším zločinem" je „jeho literatura" a „jeho jedinou opravdovou obětí čtenář, jemuž namluvili, že jde o velikého spisovatele". Marcel Arland se domnívá, že to je „omšelý" romanopisec, a André Billy lituje, „že mu chybí skutečné nadání".

Je-li obliba této mázdry efemérní, není důvod se znepokojovat. Lidé, kteří hovoří o Sadově díle pochvalně (a hanlivě?), je vůbec nečetli (to připustil i advokát Maurice Garçon). Podle Jeana Dutourda „se o Sada zajímá nejvýš dvě stě pedantů"*). Těmto dvěma stům šprýmařů se prý podařilo udělat ze Sada „jedno z tabu dnešní doby" právě proto, že vycházejí z neznalosti veřejnosti.**) Stačilo by, aby ho poznali trochu zblízka, a vrátili by se k zdravějšímu pojetí, protože většina komentátorů se shoduje na jedné věci: nudě.

„Málokdy jsem měl v rukou Sadovy knihy: vždycky mi vypadly. Marně se Apollinaire pokoušel vzbudit můj zájem, nikdy se mi nepodařilo se do Sada zakousnout" (André Billy). „Příběhy ani ne tak děsivé jako nudné" (Robert Poulet). „Markýz de Sade je nepochybně monstrum, ale monstrum nudy" (Jean Dutourd). „Nic není nudnějšího než jeho smyšlená díla" (Marcel Arland).

Je poněkud překvapující, že někteří vášniví Sadovi stoupenci jako například Georges Bataille se připojují, když hovoří o „evidentní jednotvárnosti Sadových knih", a Maurice Garçon přiznal, „že brzy zanechal této povětšině odstrašující četby".

x x x

Mezi zastánci markýze de Sade, mezi lidmi, kteří vnutili jeho „přítomnost" dnešní literatuře, nevládne ani stín jednoty; existují různé skupiny a tendence. Škála jde od bezpodmínečných zastánců, kteří vidí v Sadovi *mistra*, přes veškeré přechodné odstíny až po stoupence typu „Ano, ale". Tady nelze tvrdit, že Sade je výmyslem „pedantů", spíše se vzhledem k tak různorodým pojetím vnucuje otázka, zda se nerozmnožil.

Všichni vycházejí více méně z jednoho: Sade je něco jako monstrum (aniž se tomu ovšem přikládá morální smysl). Řekněte opravdu výjimečně anormální zjev. Zatímco jedni si zahalují tvář a hovoří o špíně, zločinu a hanebnosti, ti druzí jsou proto na něho hrdí. Flaubert ho přirovnává k Neronovi a upřesňuje: „Tato monstra mi vysvětlují dějiny: jsou jejich doplňkem, vyvrcholením, morálkou, završením. Jsou to rovněž velikáni, nesmrtelní." Duehren, který objevil v Německu rukopis *Sto dvaceti dnů Sodomy*, v něm rovněž vidí velikána, právě tak jako Apollinaire i Verlaine, nazývající ho „Velevznešený markýz", a všichni nebo téměř všichni ostatní. Co to však

*) Jean Dutourd vypravuje s humorem, že jeho odpůrce (v otázce Sada) a jinak přítel Jean Paulhan namítl: „Dvě stě, opravdu ne víc?" — „Řekněme dvě stě padesát," připustil velkoryse Dutourd. — „Ano, odpověděl Paulhan zasněně, „když počítáme cizinu . . ."

**) Jestliže se o Sada opravdu zajímá jen dvě stě pedantů, jak se mohl stát „jedním z tabu naší doby"?

znamená velikán? Každý si to vykládá tak, jak to vyhovuje jeho přesvědčení. Swinburnova „Mučednického markýze" roztrhali jeho vlastní obdivovatelé.

Mystikové — poněkud sataničtí mystikové jako Pierre Klossowski — si ho přivlastnili, učinili z něho svého „bližního". Klossowski dokonce přirovnává jeho díla k „nábožným knihám", čímž přejímá Flaubertovu myšlenku („Je to duch Inkvizice, duch církve ve středověku") a myšlenku Huysmansovu („Je to bastard katolictví"). V této souvislosti chápeme lépe Lélyho „Sade je láska" a vášeň oněch zuřivě oddaných služebníků, kteří v Něm spatřují proroka. Opravdu lze připustit, že Sadovo dílo, odsunující za hranice norem všechny předcházející konvence, vytváří novou morálku, či spíše nutí člověka, aby si ji znovuvytvořil, protože po Sadovi z ní nic nezbylo.

Proto je především třeba odložit erotickou mřížku a zajímat se o myslitele.*) Jeho poselství je ostatně natolik dvojsmyslné, že se interpretace mohou pod jeho chladným pohledem měnit a protiřečit si. Lze váhat mezi libertinem a osvoboditelem!

Například Sartre, duch neobyčejně jasný, se ještě nedávno snažil zasadit Sada do jeho doby, aby čelil — celkem právem — lidem, kteří dělají ze svého idolu předchůdce kdovíčeho. Můžeme rovněž pokládat za přehnaný soud Maurice Blanchota, když tvrdí, že „v žádné literatuře kterékoliv doby neexistovalo tak skandální dílo,**) že nikdo jiný tak hluboce neranil city a myšlení lidí." Sartre staví velice rozumně markýze na jeho místo: „Sadovo dílo," napsal, „je začleněno do určitého archeologického celku ... Vybudoval proto teorii přírody blízkou teorii buržoazie (18. století), s jediným rozdílem: místo aby byla příroda dobrá, je zlá, chce smrt člověka." Tím se blíží Georgesovi Batailleovi: „Přináší *špatnou* zprávu o dohodě živých s tím, co je zabíjí." Je to zkrátka opak Rousseauových myšlenek a z nich vyplývajícího „dobrého divocha", je to však i opak revolučního ducha, vycházejícího ze *Společenské smlouvy*. Je proto poněkud lehkovážné dělat z markýze de Sade reformátora, navzdory jeho „*Francouzi, ještě trochu úsilí, chcete-li být republikány*", z *Filosofie v budoáru*.

Ve zvláštním čísle časopisu *Tel Quel* odkryl Roland Barthes — tentokrát řečí všem srozumitelnou — dobrodružné extrapolace, jimž je vystavován tento spisovatel, který byl žákem Encyklopedistů: „Jestliže zřejmě činíme Sada odpovědným za události, které historicky nemohl předvídat, pak proto, že pro nás není Sade jméno jednotlivce, ale ‚autora', či spíše mystického ‚vypravěče', po všechny časy opatrovníka všech významů, jichž nabývá jeho řeč." Řečeno jinými slovy, Sade, na něhož se dnes odvoláváme například prismatem naší nedávné zkušenosti s nacistickými zločiny nebo naší znalosti Freudova učení, je bytost imaginární — a v tomto smyslu nemají Sadovi odpůrci, kteří tušili nějaký podvrh, tak docela nepravdu.

Pro potřebu věci byl vyroben Sade na míru, střídavě obscénní a cudný, mučedník a mučitel, moralista a anarchista, filosof a spisovatel, bojovník za svobodu nebo předchůdce totalitarismu. Psychoanalitik Jacques Lacan se nyní dokonce staví proti všem ustáleným názorům a dělá ze Sada předka veškeré dnešní filosofie: „Že Sadovo dílo anticipuje Freuda, to je hloupost. Ale sadovský budoár se naopak vyrovná místům, od nichž odvodily svá jména antické filosofické školy: Akademie, Lyceum, Stoa." (Tím byl Edmond de Goncourt vyslyšen!) A dále připomíná, že Sade byl současníkem Kantovým a po svém autorem jakési „Kritiky čistého nerozumu". Michel Foucault nemá daleko k tomuto názoru: „Prostřednictvím Sada získal západní svět možnost překonat v násilí svůj rozum."

A pro Juliena Gracqa, počítáme-li „hlavy, které přečnívají oblaka", to znamená spisovatele, kteří měli „v sobě něco božského", abychom použili kritéria, při němž je obtížnější „podvádět" než při představě *génia*, „18. století se úplně scvrklo (snad až na Rousseaua); jediný člověk se náhle dává poznat na tomto poli a získává odstup: božský markýz."***)

To zachází snad trochu daleko, ale na tom nesejde. Především to jasně dokazuje, že ze Sada se skutečně stal moderní mýtus. Po pravdě řečeno, jeho dobrodružství teprve začíná a rozhovor o něm pro nás ještě neskončil.

---

*) I když nebereme „doslova" paradox Jeana Paulhana, který je — jako u něho tak často — zároveň hluboký a výsměšný: „Sade je jedním z největších malířů cudnosti."

**) Jde o *Filosofii v budoáru*.

***) *Lettrines* (José Corti, 1967).

ČÍSLO 5 ROČNÍK 13 ROK 1968

Šéfredaktor Josef Kadlec
Redakce Ludmila Dušková, Eva Kondrysová,
Eva Pilařová, Marie Zábranová
Obálka a grafická úprava Miloslav Fulín
Technický redaktor Alois Hodek

Redakční rada
Otakar Bartoš, Lumír Čivrný, Jan O. Fischer,
Jarmila Fromková, Eduard Goldstücker,
Jiří Honzík, Ludvík Kundera, A. J. Liehm,
Miroslav Míčko, Jaroslav Průšek, Jan Řezáč,
Zdeněk Vančura, František Vrba

Adresa redakce Praha 1, Na Florenci 3
Telefon 242041

Vydává Odeon,
nakladatelství krásné literatury a umění,
Praha 1, Národní 36

Tiskne Rudé právo, tiskařské závody,
Brno, nám. Rudé armády č. 13

Rozšiřuje Poštovní novinová služba
Objednávky a předplatné přijímá PNS —
ústřední expedice tisku, administrace odborného
tisku,
Brno, Obránců míru č. 2

Vychází šestkrát ročně
Cena jednotlivého čísla 12 Kčs
Září 1953
Do sazby 15. června 1953

SVĚTOVÁ LITERATURA
REVUE ZAHRANIČNÍCH LITERATUR